

ФОРМУВАННЯ ДОВГОСТРОКОВОЇ СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ БІОЕКОНОМІКИ

Байдала В.В., к.е.н., доцент, докторант

Національний університет біоресурсів і природокористування України;

Бутенко В.М., к.е.н., доцент

Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ

У статті зазначено, що на сучасному етапі розвитку виникла необхідність в розробці нової стратегії, яка забезпечує добробут суспільства без шкоди довкіллю. Перехід до біоекономіки, заснованої на знаннях, яка забезпечує енергоефективне та інноваційне зростання, є вигідним для всіх країн. Формування біоекономіки в Україні вимагає застосування цілого комплексу заходів державної підтримки. Здійснено аналіз зарубіжного досвіду щодо основних стратегій розвитку біоекономіки. Запропоновано стратегію довгострокової державної підтримки розвитку біоекономіки, яка складається з підтримки розвитку наукової та ресурсної бази, конкурентоспроможного сектора досліджень та розробок в області біотехнологій та сприяння створенню агробіокластерів. Запропонована низка показників, які свідчать про ефективність реалізації довгострокової стратегії підтримки розвитку біоекономіки.

It is necessary to develop a new strategy that ensures the welfare of society without compromising the environment. Bioeconomy based on knowledge which provides energy-efficient and innovative growth is beneficial to all countries. Formation of the bio-economy in Ukraine requires to use of complex of measures of state support. There is considered the analysis of foreign experience of major strategies of bioeconomy development. Authors offered the strategy of long-term state support for bio-economy, which consists of supporting the development of research and resource base, competitive sector of research and development in biotechnology and facilitation of the establishment agribioclusters. There are proposed a number of indicators that demonstrate the effectiveness of long-term strategy to support the bioeconomy development.

Постановка проблеми. У процесі свого розвитку людство прийшло до усвідомлення тієї істини, що природа, економіка та суспільство є нероздільними. Існуючі підходи до використання ресурсів навколишнього середовища поставили людство на межу екологічної катастрофи, під загрозою опинилась сама можливість існування майбутніх поколінь. Ставка на вичерпні ресурси не виправдовує себе в довгостроковій перспективі, оскільки економічна система втрачає стійкість, що в свою чергу, негативно відбивається на соціумі. Саме тому виникає необхідність в розробці нової стратегії розвитку, котра здатна забезпечити добробут суспільства без надмірного тиску на навколишнє середовище. Взяття за основу використання поновлюваних біоресурсів з допомогою сучасних інноваційних технологій є тією стратегією, яка збалансує інтереси економіки, суспільства та збереження природи у довгостроковій перспективі. Перехід до біоекономіки, заснованої на знаннях, яка забезпечує енергоефективне та інноваційне зростання, є вигідним для всіх країн.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Концепцію біоекономіки як нової парадигми економічного розвитку обґрунтовано в працях Шубравської О. [1]. Наукові засади розвитку біоекономіки досліджуються Талавиною М.П. [2]. Рябченко О., Діброва А. визначають біосоціальну економіку як шлях побудови посткризової економіки, яка забезпечуватиме комплексне ви-

рішення проблем сучасного суспільства [3]. Маршалок М., Радько В., Нікітченко С. розглядають біоекономіку як стратегію для стійкого сільськогосподарського розвитку [4]. Основні напрямки екологізації всіх галузей економіки досліджує Мусіна Л. [5]. Однак, слід зазначити, що комплексна стратегія державної підтримки розвитку біоекономіки в довгостроковій перспективі досліджена не в повній мірі.

Постановка проблеми. Беручи до уваги актуальність зазначених вище питань, метою статті є дослідження формування стратегії державної підтримки розвитку біоекономіки в Україні в довгостроковій перспективі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стійкий розвиток не досягається стихійним шляхом, вимагає спеціальних цілеспрямованих управлінських дій. Необхідно керувати процесами, які забезпечують умови стійкого розвитку. Вирішальна роль у формуванні механізму біосоціальної економічної моделі належить інституціональній політиці. «Поворот до інституціоналізму пов'язаний з проведенням структурної, інноваційної та інвестиційної політики, реформуванням фінансової та банківської систем, формуванням конкурентного ринкового середовища і створенням сприятливих умов для розвитку підприємств» [6].

Для становлення біосоціальної економіки в Україні необхідна, перш за все, цілеспрямована державна підтримка, яка в свою чергу потребує розробки довгострокової стратегії як цілісного бачення цілей та шляхів їх досягнення.

Звертаючись до зарубіжного досвіду, ми бачимо, що країни – світові лідери мають ті чи інші стратегічні програми, які визначають довгострокові пріоритети держав стосовно розвитку біоекономіки.

Заслужовують на увагу такі стратегії руху до біоекономіки країн ЄС, як наприклад: Дорожня карта руху до ресурсно-ефективної Європи до 2050 р.; Дорожня карта переходу до низько вуглецевої економіки до 2050 р.; Дорожня карта розвитку енергетики - 2050; Рамкова програма конкурентоспроможності та інновацій; Ініціатива ЄС Horizon 2020; Стратегія і План дій щодо розвитку сталої біоекономіки до 2020 року; Інтегрована індустріальна політика для ери глобалізації; Стратегічний план розвитку транспортних технологій [7]. Також слід відмітити Програму «Екологізація економіки в країнах Східного партнерства», яка містить такі компоненти:

1) управління та фінансування: сприяння у розробленні стратегічної політики; оцінка прогресу: показники зеленого зростання; започаткування реформи субсидій; реформа податкової політики; інвестиційна політика - поширення доступу до фінансування; сприяння більш сталим технологічним процесам; сприяння зміні моделей споживання у невиробничій сфері шляхом введення практики зелених закупівель;

2) оцінки навколишнього середовища: перегляд чинної нормативно-правової бази; зміцнення потенціалу щодо проведення стратегічної оцінки навколишнього середовища та оцінки впливу на навколишнє середовище згідно із зразками належної практики ЄС;

3) демонстраційні проекти: підвищення кадрового та інституційного потенціалу у сфері ресурсно-ефективного та більш чистого виробництва

(РЕЧВ); впровадження, розповсюдження та тиражування РЕЧВ; сприяння впровадженню технологій РЕЧВ; стимулювання інновацій та більш сталих товарів і послуг шляхом державних закупівель за принципом екологічної сталості; стимулювання розвитку органічного сільського господарства [5].

У Національній програмі біоекономіки США зазначено п'ять стратегічних задач, які здатні в перспективі забезпечити економічне зростання та задовольнити соціальні потреби:

1) підтримка інвестицій в науково-технічні дослідження та розробки, які закладають фундамент майбутньої біоекономіки США;

2) прискорення переходу біо-винаходів з дослідницької лабораторії на ринок, що забезпечує постійне надходження на ринок нових продуктів та послуг;

3) розробка і реформування адміністративних норм для зменшення перешкод, збільшення швидкості та передбачуваності адміністративного регулювання, зниження витрат на охорону здоров'я та навколишнього середовища;

4) модернізація програм навчання і мотивація академічних закладів на підготовку студентів у відповідності з потребами національного ринку праці;

5) виявлення і підтримка можливостей для розвитку державно-приватного партнерства дозволяє приватному бізнесу, державним органам та академічним установам об'єднати ресурси та професіоналізм навколо однієї ідеї, що різко підвищує шанси на успіх.

Ці стратегічні задачі та першочергові кроки покликані допомогти реалізувати у повній мірі потенціал біоекономіки США [8].

Республіка Корея у своїй Стратегії Зеленого зростання до 2050 року поставила за мету перетворення її на «зелену» державу. Зокрема, даний документ спрямовує розвиток у напрямку пом'якшення змін клімату та енергетичної незалежності; створення нових рушіїв економічного зростання; покращення якості життя та міжнародного лідерства. Для досягнення цих цілей заплановано: ефективно зменшення емісії парникових газів; зменшення використання викопних джерел палива, енергетична незалежність; зміцнення спроможності адаптуватися до змін клімату; розвиток «зелених» технологій; «озеленення» діючих секторів, сприяння «зеленим» секторам; вдосконалення структури виробництва; розвиток структурних засад для «зеленої» економіки; «озеленення» земле- та водокористування, створення «зеленої» транспортної інфраструктури; сприяння «зеленій» революції у буденному житті; виконання ролі міжнародного лідера з моделі «зеленого» росту [5].

Також такі країни, як Росія, Канада, Індія, Китай та Аргентина на державному рівні розробили програми розвитку біотехнологій для переходу до біоекономіки, в яких визначено механізми державної підтримки, котрі сприяють максимізації ефективності процесів на всіх етапах [9].

Національна політика підтримки розвитку біоекономіки в Україні повинна бути дієвою з точки зору показників економічної та соціальної ефективності, а також екологічної безпеки. Тому наразі усе більш актуальним є формування довгострокової стратегії державної підтримки становлення біосоціальної економіки, яка буде направлена на наступних результатів: підвищення якості життя, поліпшення навколишнього середовища в результаті залучення в пере-

робку біомасової сировини, а також промислових, сільськогосподарських та побутових відходів, розвиток аграрного сектору на принципах сталості та підвищення його економічної ефективності та конкурентоспроможності, а також лісового та рибного господарства; зниження залежності від імпорتنих енергоносіїв шляхом розвитку біоенергетики; збільшення зайнятості, особливо в сільській місцевості; покращення взаємодії науки, бізнесу та суспільства щодо використання інноваційних біотехнологій; формування і розвиток інфраструктури біоекономіки в результаті створення агробіотехнологічних кластерів.

На нашу думку, стратегія довгострокової державної підтримки розвитку біоекономіки має спрямовуватися:

1) на розвиток наукової та ресурсної бази, що включає в себе такі напрямки, як вдосконалення системи підготовки кадрів для біотехнологічних підприємств, а також для проведення науково-дослідних робіт; створення механізмів, що сприяють прискоренню розвитку біоекономіки (формування відповідного законодавчого поля); стимулювання використання підприємствами технологій, пов'язаних з використанням поновлюваних ресурсів; комплексна підтримка аграрного сектора як основної ресурсної бази біоекономіки;

2) розвиток конкурентоспроможного сектора досліджень та розробок в області біотехнологій, що включає в себе такі напрямки, як розвиток механізму комерціалізації та впровадження біотехнологій; скорочення розриву між дослідженнями та ринком; узгодження потреб науки та виробництва; сприяння формуванню позитивного іміджу біотехнологічної продукції; пропаганда та популяризація біотехнологій як серед виробників, так і серед споживачів; формування «зеленого мислення»; створення/розвиток системи заходів, які сприяють легшому входженню біопродуктів на ринок;

3) підтримка (сприяння) створенню агробіокластерів на території України, що включає в себе такі напрямки, як створення/розвиток системи заходів в рамках соціального партнерства, що стимулюють утворення агробіокластерів; раціональне використання біоресурсів як бази для створення та подальшого розвитку територіальних агробіокластерів (на основі вивчення існуючих технологічних ланцюжків; розвиток альтернативної енергетики; позиціонування України на ринку високотехнологічної продукції.

Схематично вищеописана стратегія зображена на рис. 1.

Ефективна реалізація довгострокової стратегії державної підтримки розвитку біоекономіки вимагає визначення коротко- та середньострокових цілей (рис. 2).

Визначати ефективність державної підтримки розвитку біоекономіки пропонуємо за такими показниками:

- в сфері інноваційного розвитку біоекономіки: кількість науково-дослідних інститутів (структурних підрозділів), що ведуть дослідження в галузі біоекономіки; кількість навчальних закладів, що ведуть підготовку фахівців для біоекономіки; впровадження в навчальний процес дисциплін біо-, нанотехнологій; чисельність персоналу, зайнятого дослідженнями та розробками в організаціях; кількість сортів рослин, створених з використанням методів біотехнології; площа посівів та урожайність біотехнологічних культур; число організацій, що використовують біотехнології;

Рис. 1. Схема стратегії довгострокової державної підтримки розвитку біоекономіки

Рис. 2. Середньо- та короткострокові напрямки державної підтримки розвитку біоекономіки

- в сфері інституціонального розвитку: кількість об'єктів інфраструктури, що сприяють розробці та комерціалізації біо-, нанотехнологій; число агробіокластерів, бізнес-інкубаторів, технологічних парків;

- в сфері соціального розвитку: кількість створених робочих місць на підприємствах сфери біоекономіки; зменшення рівня безробіття, особливо в сільській місцевості; зростання доходів населення; покращення якості та збільшення тривалості життя; озеленення населених пунктів;

- в сфері екології: частка біологічних очисних споруд у їх загальній кількості; кількість відходів, що перероблюються з використанням біотехнологій; зменшення частки безповоротного споживання в об'ємі використаної води; зменшення надходження забруднюючих речовин в атмосферу, ґрунти та водойми; зменшення використання пестицидів та інших отрутохімікатів; зменшення частки деградованих земель.

Висновки. Реалізація принципів біоекономіки може привести до вирішення важливих економічних, соціальних та екологічних задач таких, як збільшення обсягу виробництва інноваційної продукції; створення нових високотехнологічних робочих місць, збільшення обсягу інвестицій в біоекономіку; формування біорегіонів з можливістю довгострокового економічного розвитку при збереженні природного середовища, забезпечення зайнятості та зростання доходів.

Список використаних джерел:

1. Шубравська О. Біоекономіка: аналіз світового розвитку та передумови для становлення в аграрному секторі економіки України/ О. Шубравська// Економіка України. - 2010. - № 10. - С. 63-73.

2. Талавиря М.П., Талавиря О.М. Наукові засади розвитку біоекономіки М.П.Талавиря,О.М. Талавиря//[Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/6.2/52.pdf>.
3. Рябченко О., Диброва А. Биосоциальная экономика как интерфейс устойчивого развития: теория, практика, перспектива /О.Рябченко, А.Диброва// Bioeconomy and Sustainable Development of Agriculture: II International Scientific-Practical Conference., (11-12 October, 2013, Tbilisi) / Ivae Javakhishvili Tbilisi State University, 2013. – p.397-401.
4. Marshalok M., Radko V., Nikitchenko S. Bioeconomy as a strategy for sustainable agricultural development/ M. Marshalok., V. Radko.,S. Nikitchenko// Bioeconomy and Sustainable Development of Agriculture: II International Scientific-Practical Conference., (11-12 October, 2013, Tbilisi) / Ivae Javakhishvili Tbilisi State University, 2013. – p.312-315.
5. Мусіна Л. Екологізація галузей економіки України /Л. Мусіна// [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.zhiva-planeta.org.ua/.
6. Черняк В. Посткризисная экономика: как построить капитализм «с человеческим лицом». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/ru/article/ekonomika/postkrizisnaya-ekonomika>.
7. European Bioeconomy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/research/bioeconomy/agriculture/publications/index_en.htm.
8. Кирпичников М.П., Каныгин П.С. Биоэкономика: история вопроса, текущее состояние в мире / М.П. Кирпичников, П.С.Каныгин // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://rt-biotechprom.ru/?p=1252>.
9. Cichocka D., Claxton J., Economidis I., Hugel J., Venturi P., Aguilar A. European Union research and innovation perspectives on biotechnology. 2011/Journal of Biotechnology 156 (2011) 382–391.

Рецензент – д.е.н., доцент Славкова О.П.

УДК: 339.138

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Багорка М.О., к. с-г. н., доцент

Дніпропетровський державний аграрний університет

Ключовою проблемою на сучасному етапі розвитку країни є екологічне вдосконалення економічної діяльності, що передбачає зниження потреби у залученні природних ресурсів до виробництва, а також дотримання екологічної рівноваги між споживанням природних ресурсів аграрним сектором та можливістю природного середовища щодо їх відновлення. Необхідно також забезпечити сталий розвиток аграрного виробництва шляхом ефективного використання ресурсного потенціалу сільського господарства та запровадження екологічно спрямованої системи управління, суть якої полягає у встановленні і підтримці балансу між інтересами сільськогосподарського товаровиробника та екологічним станом навколишнього середовища.

The key problem at the present stage of development of the country is environmental improvement of economic activity, which provides for reducing the need for bringing natural resources to production, and also observance of ecological balance between the consumption of natural resources of the agrarian sector and lets the natural environment for their recovery. It is also necessary to ensure sustainable development of agricultural production through the efficient use of the resource potential of the agriculture and introduction of ecologically directed management system, the essence of which lies in establishing and maintaining the balance between the interests of agricultural producers and ecological condition of the environment.